

ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Κωνσταντίνος Χολέβας
Πολιτικός Έπιστήμων

Ἡ διεύρυνση τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, πού ὑλοποιεῖται ἀπό 1^{ης} Μαΐου τοῦ 2004, καί τό πρόσφατο ἐπιτυχές Συνέδριο, τό ὁποῖο διοργάνωσε ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μέ θέμα «Ἀξίες καί Ἀρχές γιά τήν οἰκοδόμηση τῆς Εὐρώπης», μοῦ προκάλεσαν πολλές θετικές σκέψεις, ἀλλά καί ἀρκετούς προβληματισμούς. Οἱ θετικές σκέψεις ἐντοπίζονται α) στήν διαπίστωση ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία παρεμβαίνει δημιουργικά, μέ προτάσεις καί πρωτοβουλίες, στίς συζητήσεις πού γίνονται σέ ὅλην τήν Εὐρώπη σχετικά μέ τό σχέδιο Συντάγματος τῆς Ἐνώσεως καί β) στήν ἐπισήμανση ὅτι ὅλο καί περισσότεροι ἐκκλησιαστικοί καί πολιτικοί ἡγέτες παραδέχονται τήν ἀνάγκη **νά τονισθεῖ ἐπισήμως καί γραπτῶς ἡ Χριστιανική ρίζα καί ταυτότητα τῆς Εὐρώπης**. Οἱ προβληματισμοί ἀφοροῦν περισσότερο στό περιεχόμενο τῆς Παιδείας πού πρέπει νά λαμβάνουν οἱ νέοι καί οἱ νέες μας ὥστε νά μετάσχουν χωρίς συμπλέγματα μειονεξίας στό διαμορφούμενο εὐρωπαϊκό σκηνικό, ἀλλά παραλλήλως νά μήν χάσουν τήν ἐθνική καί πολιτιστική τους ταυτότητα.

Γιά νά ἀπαντήσουμε στό ἐρώτημα ποιά παιδεία ἀπαιτεῖται σήμερα πρέπει πρῶτον νά διευκρινίσουμε ὅτι ἄλλο Παιδεία καί ἄλλο ἐκπαίδευση. Ὁ ὅρος Παιδεία εἶναι εὐρύτερος καί ἐκφράζει τήν γενικότερη φιλοσοφία καί ἰδεολογία πού διέπει ἕνα ἐκπαιδευτικό σύστημα. Ὁ ὅρος ἐκπαίδευση ἐκφράζει κυρίως τήν διαδικασία μαθήσεως θεωρητική καί πρακτική. Βεβαίως στήν καθομιλουμένη πολλές φορές οἱ δύο ὅροι ταυτίζονται. Ὅμως ἄς σεβασθοῦμε τήν ἀρχαιοελληνική ἔννοια τῆς Παιδείας καθώς καί τόν Ψαλμό τοῦ Δαυίδ πού μᾶς διδάσκει «δράξασθε παιδείας». Ἐάν μία κοινωνία ἔχει ξεκαθαρίσει τί Παιδεία ἐπιθυμεῖ μπορεῖ στήν συνέχεια νά δομορφώσει διάφορα ἐκπαιδευτικά προγράμματα. Χωρίς, ὅμως, διάθεση γιά Παιδεία ἡ ἐκπαίδευση παραμένει ἐλλιπής καί ἀπροσανατόλιστη. Ὁ δέ ἄνθρωπος πού διαθέτει Παιδεία εἶναι εἰς θέσιν νά ἀντιμετωπίσει μέ μεγαλύτερη ἐπιμονή καί ἐπιμονή τά μεγάλα ἢ μικρά προβλήματα τῆς ζωῆς, διότι ἡ Παιδεία διδάσκει βάθος χρόνου καί χρόνου. Ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος πού ἀπλῶς ἔχει λάβει ἐκπαίδευση διαθέτει στό μυαλό του ἕνα φορτίο γνώσεων καί δέν γνωρίζει ποιά εἶναι ἡ σωστή κατά περίπτωση χρήση τῶν γνώσεων αὐτῶν. Ἐνας ἄνθρωπος π.χ. πού ἔχει ὀρίσει ὡς ὑψιστο σκοπό τῆς ζωῆς του τόν προσπορισμό κέρδους ἀπό τό Χρηματιστήριο πιθανόν νά ἔχει ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἐκπαίδευση στίς Οἰκονομικές Ἐπιστήμες. Προφανῶς, ὅμως, δέν διαθέτει Παιδεία, διότι τότε θά γνώριζε ὅτι ἄλλες εἶναι οἱ προτεραιότητες στήν ζωή μας.

Παιδείαν ζητοῦντες, λοιπόν, καταφεύγουμε στίς ὁμιλίες τριῶν κορυφαίων προσωπικοτήτων τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας μας, ὅπως παρουσιάσθηκαν στό Α΄ Πανευρωπαϊκό Συνέδριο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (4 -6 Μαΐου 2003), καί σταχυολογοῦμε τίς ἀκόλουθες ἐνδιαφέρουσες παρατηρήσεις, οἱ ὁποῖες συγκλίνουν στό συμπέρασμα ὅτι οἱ πνευματικές ρίζες τῆς Εὐρώπης εἶναι τό ἐλληνικό πνεῦμα, τό ρωμαϊκό δίκαιο καί τό Χριστιανικό ἥθος. Πιο ἀναλυτικά ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαῖος τόνισε γιά τήν ἐλληνική συνεισφορά:

«...Ὁ ἀρχαῖος ἐλληνικός πολιτισμός ἐκκληροδότησεν εἰς τὴν σύγχρονον Εὐρώπην πολλά ἀξιόλογα στοιχεῖα καὶ χρήσιμα δομικά τοῦ πολιτισμοῦ της στοιχεῖα. Εἰς τὴν ἐπιστήμην ἐκκληροδότησε τὸν λόγον, τὴν ἀριστοτελικὴν λογικὴν, τὴν ἔρευναν, τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῆς πίστεως εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν κρίσιν. Εἰς τὴν πολιτικὴν ἐκκληροδότησε τὴν δημοκρατίαν, τὸ πολίτευμα τὸ ὁποῖον ὅλοι ἐκθειάζουν καὶ ὅλοι ὑποβλέπουν, ὅταν δύνανται νὰ τὸ παραβιάσουν ἀζημίως. Εἰς τὰ ἥθη μᾶς ἐκκληροδότησε τὸν σεβασμὸν τοῦ ἀτόμου εἰς ὠρισμένον βεβαίως βαθμὸν, τὴν πολιτικὴν κυρίως ἐλευθερίαν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν τέχνην, τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν ἐπιλογὴν τοῦ ἐναρέτου βίου ὡς τοῦ μιμητέου προτύπου, τὸ ὁποῖον ἀνευρίσκεται εἰς τὸ ἰδεῶδες τοῦ καλοῦ κάγαθοῦ».

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλος διεκήρυξε στό ἴδιο Συνέδριο: «Ἡ συζήτηση, λοιπόν, περὶ Εὐρώπης, ἡ ὑπεράσπιση τῆς Εὐρώπης, δὲν ἀποτελεῖ ὑποτίμηση τῶν ἄλλων πολιτισμῶν. Θὰ ἔλεγα μάλιστα ὅτι ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ τιμοῦμε τὴν Εὐρώπην, ἐπειδὴ καὶ ἐφ' ὅσον τιμοῦμε καὶ τοὺς ἄλλους πολιτισμούς καὶ λαούς, διότι «Ὁ Θεὸς ἔδειξεν μηδένα κοινόν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον». (Πράξ. 10.28)....Ὁφείλω νὰ τονίσω ἐδῶ ὅτι μᾶς ἀπασχολεῖ ἡ Εὐρώπη ὄχι μόνον ἐπειδὴ εἴμαστε πολῖτες της, ἀλλὰ πρωτίστως ἐπειδὴ εἴμαστε χριστιανοί. Διότι, ἀσφαλῶς ὁ χριστιανισμός δὲν εἶναι εὐρωπαϊκός, ἀλλὰ πάντως ἡ Εὐρώπη εἶναι χριστιανική. Ὁ ρόλος τῆς θρησκείας στὴν διαμόρφωση τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι καθοριστικός, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν πιστεύουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἢ δὲν πιστεύουν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. «Ὁ Εὐρωπαῖος», λέγει ὁ Μπρωντέλ, «ἀκόμη κι ἂν εἶναι ἄθεος, παραμένει δέσμιος μιᾶς ἠθικῆς καὶ μιᾶς ἀντίληψης ποὺ ἔχουν βαθιεῖς ρίζες στὴν χριστιανικὴ παράδοση».

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας κ. Ἀναστάσιος προέβη μὲ τὴν σειρά του στίς ἀκόλουθες ἐπισημάνσεις: «...Προωθώντας καὶ ἀνυψώνοντας τὴν ἀρχαιοελληνικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ χριστιανικὴ σκέψη τόνισε ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια δὲν ἀποτελεῖ ἀόριστη ἀστική ὑπερηφάνεια, ἀλλὰ στηρίζεται στὴ βεβαιότητα ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄντως ἱερό πρόσωπο, δημιούργημα τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ κάθε ἀνθρώπου δὲν συνδέεται μὲ ἐγωϊστικὴ ὑπεροψία γιὰ τὸ ἄτομό του, ἀλλὰ μὲ τὴ συναίσθηση τοῦ ἀνθρώπινου μεγαλείου καὶ τῶν ὁρίων του. Ἀποφασιστικὴ ὑπῆρξε ἡ συμβολὴ τῆς χριστιανικῆς πίστεως στὴ θεμελίωση καὶ τὴ διεύρυνση τῶν ἐννοιῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος καὶ ἡ ἐπίδρασή της στίς νομοθεσίες τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης».

Εἶναι, λοιπόν, σαφές ὅτι τὰ πνευματικὰ θεμέλια τῆς Εὐρώπης καθορίζουν τὸ γενικότερο πλαίσιο τῆς εὐρωπαϊκῆς Παιδείας. Καὶ αὐτὸ τὸ πλαίσιο πρέπει νὰ βασίζεται στὴν κλασσικὴ Παιδεία, στὰ ἀρχαιοελληνικά κείμενα, στὴν διδασκαλία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης, ποὺ εἶναι μία παλιότερη μορφή τῆς νεοελληνικῆς ποιῶ ὁμιλοῦμε καὶ ὄχι ξένη γλῶσσα ὅπως κάποιοι ὑποστηρίζουν, στὴν διδασκαλία τῆς Παλιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ στὴν προβολὴ τῶν θησαυρῶν τῆς Πατερικῆς Γραμματείας. Μά, θὰ ἀντιτείνετε κάποιοι ἀπὸ σᾶς καὶ εὐλόγως, σήμερα ζοῦμε στὴν ἐποχὴ τῆς Τεχνολογίας καὶ τῶν Ὑπολογιστῶν, τῶν συνεχῶν ἀνακαλύψεων στίς Θετικὲς Ἐπιστῆμες, τῶν ἐντυπωσιακῶν προόδων στὴν Βιολογία καὶ στὴν Γενετική. Βεβαίως, σᾶς ἀπαντῶ, δὲν μπορούμε νὰ ἀποκόψουμε τὰ σχολεῖα καὶ τὰ Πανεπιστήμια ἀπὸ αὐτὴ τὴν ροὴ τῶν γεγονότων, δὲν μπορούμε νὰ ἀφήσουμε τοὺς νέους μας νὰ ὑστεροῦν ἔναντι τῶν ἄλλων Εὐρωπαίων. Ἀλλὰ οἱ ἐπιστημονικὲς καὶ

τεχνολογικές εξελίξεις είναι αντικείμενο και περιεχόμενο της εκπαίδευσης, όπως την όρισαμε προηγουμένως. Είναι γνώσεις και πληροφορίες, είναι καλλιέργεια δεξιοτήτων και ικανοτήτων. Δεν είναι, όμως, Παιδεία. Δεν διαμορφώνουν χαρακτήρα, δεν διαπλάθουν Άνθρωπο. Η έλληνορθόδοξη Παιδεία έρειδομένη επί των κλασσικών κειμένων της Αρχαιότητας και επί της Αλήθειας του Ευαγγελίου και της Χριστιανικής Γραμματείας είναι η μόνη έγγυημένη οδός για να προσεγγίσουμε τό πρότυπο Άνθρώπου που χρειάζεται ή έποχή μας και ή Εύρώπη. Ο Έλληνας για να βοηθήσει πραγματικά και την χώρα του και την Εύρώπη χρειάζεται τίς ρίζες του κλασσικού Έλληνισμού και της Χριστιανικής Παραδόσεως. Διότι αυτές είναι και οι ρίζες της Εύρώπης. Μέ την συμβολή, βεβαίως, του ρωμαϊκού δικαίου και μέ την επίδραση των κατά τόπους ιδιαιτεροτήτων, οι ρίζες της Εύρώπης ήσαν και είναι έλληνικές και Χριστιανικές. Τό έχουν παραδεχθεί άλλωστε και μεγάλα εύρωπαϊκά πνεύματα του 20 ου αιώνα, όπως ο Άγγλος Τόμας Έλλιοτ, ο Γάλλος Πώλ Βαλερύ και άλλοι. Άρα μέ την Έλληνορθόδοξη Παιδεία επιτυγχάνουμε δύο στόχους: α) Έμμονή στις γνήσιες ρίζες της Εύρώπης και β) διαμόρφωση ενός ανθρώπινου προτύπου, τό οποίο θά βοηθήσει τόν σύγχρονο εύρωπαίο να ξεφύγει από τίς παγίδες του εύδαιμονισμού, του καταναλωτισμού, της άθείας, του άτομικισμού, των παραθρησκειών.

Είναι ένδιαφέρον έν προκειμένω να παραθέσουμε και όρισμένες πρόσφατες προτάσεις που περιέχονται σέ έρευνα της Εύρ. Ένώσεως για την εκπαίδευση. Η έρευνα, λοιπόν, διαπιστώνει, ότι στά έλληνικά Γυμνάσια και Λύκεια διδάσκουμε περισσότερες ώρες Θετικών Έπιστημών απ' όσες διδάσκονται στην υπόλοιπη Εύρώπη και ύστερούμε στόν τομέα της Ιστορίας και των Κοινωνικών Έπιστημών. Προτείνει μάλιστα ή έν λόγω έκθεση να διδάσκεται περισσότερη Ιστορία στην έλληνική Μέση Εκπαίδευση! Τίς ήμέρες αυτές που οι μαθητές των Λυκείων αγωνίζονται και αγωνιούν για την επιτυχία τους στις Πανελλήνιες εξετάσεις, άς καθίσουν οι άρμόδιοι πολιτικοί, εκπαιδευτικοί και επιστήμονες γύρω από ένα τραπέζι και άς προβληματισθούν σοβαρά: Πώς θά διαμορφώσουμε τόν νέο Έλληνα Εύρωπαίο πολίτη, ό όποιος θά σέβεται την Παράδοση του τόπου του και ταύτοχρόνως θά συμβάλει στην πρόοδο της Εύρώπης; Είμαι βέβαιος ότι ή μόνη άπάντηση είναι ή Έλληνορθόδοξη Παιδεία. Δηλαδή ό συνδυασμός της ήμετέρας (Χριστιανικής) παιδείας μέ την έξωθεν, την κλασσική-άρχαιοελληνική, όπως λέγει και ό Άγιος Γρηγόριος ό Θεολόγος στόν περίφημο Έπικήδειο πρός τόν Μέγα Βασίλειο.

K.X.